

Помнікі часоў Першай сусветнай вайны (1914-1918 гг.) і савецка-польскай вайны

гісторыка-архітэктурная даведка

У грамадскай свядомасці беларусаў Першая сусветная вайна не стала самай вызначальнай падзеяй эпохі, таму што яна злілася ў адну шматгадовую паласу гора, смерцяў і хаосу, звязаную з наступнымі не менш жахлівымі падзеямі – рэвалюцыяй, грамадзянскай і савецка-польскай войнамі.

1 жніўня 1914 г. Германія аб'явіла вайну Расіі. З першых дзён вайны ў заходніх губернях Расійскай імперыі было ўведзена ваеннае становішча. Устанаўліваўся жорсткі ваенна-палітычны рэжым. У Кобрыне, які лічыўся стратэгічна важным пунктам, паколькі тут праходзіла чыгунка, адразу былі ўведзены ваеннае становішча, каменданцкая гадзіна і падоўжаны рабочы дзень. 6 жніўня пачалася мабілізацыя. Неад'емнай з'явай вайны 1914-1918 гг. на Беларусі было бежанства. У ліпені - жніўні, калі фронт наблізіўся да Кобрына, многія гараджане пакінулі свае дамы.

Наступленне нямецкіх войскаў на Брэст-Літоўскім напрамку ўзначальваў Гальвіц, прынц Леапольд Баварскі і Макензен. Яшчэ раней армія Макензена была падзелена на 11-ю і «Буг». Ужо 18 жніўня генерал-фельдмаршал фон Макензен падышоў да Брэст-Літоўска. На ўсход ад яго, на тэрыторыі сучаснага Кобрынскага раёна, руская армія вяла ўпартыя баі. Аднак ужо 22 жніўня 1915 г. Кобрын быў узяты арміяй

“

Буг

”

.

Пад час Першай сусветнай вайны, у пачаку жніўня 1915 года, немцы пачалі моцны наступ на ковельскім, віленскім і мінскім напрамках. Баючыся акружэння, руская армія пакінула Польшчу, Літву і Заходнюю Беларусь, па дарозе руйнуючы чыгунку. Разам з арміяй з гэтых тэрыторый пацягнулася і мірнае насельніцтва. Каб прыкрыць адыход, у некаторых месцах былі пакінуты вайсковыя часці, якія і ўступалі ў баі з кайзераўскімі салдатамі. Там жа многія з іх былі забіты і пахаваны.

У заходніх абласцях нашай краіны знаходзіцца вялікая колькасць ваенных пахаванняў часоў Першай Сусветнай вайны. І гэта не дзіўна. Менавіта тут у гады вайны спыніўся руска-нямецкі фронт і адбываліся кровапралітныя баі. Адным з месцаў, дзе ў 1915 г. сустрэліся ў смяротным баі салдаты кайзера і байцы Рускага Імператарскага войска, з'яўляецца Кобрынскі раён Брэсцкай вобласці. У жніўні пад Кобрынам адбываліся бязлітасныя баі, пра маштабы якіх сведчаць нямецкія і рускія ваенныя могілкі ў **Паляцічах, Тэўлях, Каташах, Балотах-Гірск, Бародзічах, Ізабеліне** з сотнямі пахаванняў на кожным.

Дарэчы, сёння на тэрыторыі Беларусі вядомыя 202 воінскія пахаванні Першай сусветнай вайны, з іх 53 знаходзяцца ў Брэсцкай вобласці.

Бародзічы

Вайсковыя могілкі Першай сусветнай вайны. Пахаваны рускія і нямецкія салдаты. У верасні 1915 г. паміж Бародзічамі і мястэчкам Гарадзец на беразе Дняпроўска-Бугскага канала адбыўся бой паміж немцамі і рускімі. Рускія адступілі, а немцы пахавалі сваіх у глыбокай траншэі на беразе канала, дзе ўсталявалі высокі круглы бетонны слуп з надпісам па колу на нямецкай мове.

Бетонны слуп з часам быў знішчаны, верагодна, мясцовымі жыхарамі для закладкі фундаменту сваіх будынкаў. Такім чынам, пахаванне немцаў у Бародзічах загубілася.

Пахаванне рускіх вайскоўцаў 1915 г. размяшчалася на невя-лікім узгорку паблізу вёскі. Прыкладна ў 1970 г. пры будаўніцтве новай дарогі на Бародзічы экскаватар падняў на паверхню чалавечыя чарапы і косткі рускіх вайскоўцаў. Пры гэтым прысутнічалі настаўнік гісторыі з Гарадца Васіль Міхайлавіч Чарчук і дырэктар Кобрынскага музея Аляксей Міхайлавіч Мартынаў. Акрамя чарапоў і костак былі знойдзены набойкі ад ботаў, патрантаж з патронамі ад рускай вінтоўкі (датаваны 1909-1911 гг.), запісная кніжка на імя нейкага Громава, гільзы ад нямецкіх патронаў. Чарапы амаль усе прастрэлены (каля 80 штук), што сведчыць пра верагодны рас

с

трэл палонных. Рэшткі жаўнераў сабралі і перапахавалі. Цяпер узгорак зроўнены з зямлёй і парослы кустоўем.

Наступствы згаданага вышэй бою паміж Бародзічамі і Гарадцом таксама прымусілі немцаў пахаваць частку сваіх каля сцяны Гарадзецкага касцёла, пабудаванай у пачатку XIX ст. Сцяна была каля 100 метраў шырынёй і каля 1 метра вышынёй, складзена з камення. Зверху ў яе цэглу было ўмуравана бітае шкло. З унутранага боку касцёла хавалі настаяцеляў храма, мясцовую шляхту (там жа знаходзіліся рэшткі бацькоў вядомай пісьменніцы Марыі Радзевіч, урадженкі суседняга сяла Грушава, а таксама пахаванні рускіх часоў

1812 г.). З другога боку сцяны кайз

е раўцы пахавалі сваіх забітых жаўнераў 1915 г. На магілы паклалі пліты з надпісамі на нямецкай мове. У 1962 г. улада перадала касцёл мясцоваму калгасу пад склад мінеральных угнаенняў.

Потым храм знеслі, а разам з ім і сцяну.

Балоты-Гірск

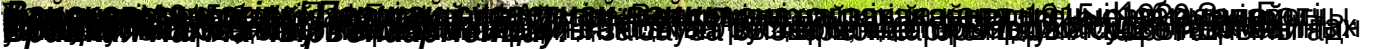

Помнік вайні Гітэмаі Дзюплэт-Вамж-Вёскі, Батальён Гітэмаі Першай сусветнай вайны

Помнік на месцы пахавання першых загінуўшых салдат у вайну. На фотаздымку ў левым кутку – помнік салду, які загінуў у вайну.